

Левковець Олена
кандидат економічних наук, доцент
доцент кафедри міжнародної економіки і менеджменту
Харківський національний економічний університет ім. С. Кузнеця
м. Харків, Україна

Olena Levkovets
PhD, Associate Professor
Associate Professor of International Economics and Management Department
Simon Kuznets Kharkiv National University of Economics
Kharkiv, Ukraine

РОЗВИТОК СТАРТАП-ЕКОСИСТЕМИ УКРАЇНИ: СУЧАСНИЙ ЕТАП THE DEVELOPMENT OF THE UKRAINE STARTUP ECOSYSTEM: THE CURRENT STAGE

Цифровізація та глобалізація радикально змінюють природу соціально-економічних процесів і підходи до управління ними. Знижуються бар'єри входження до галузей, нівелюється значення локації бізнесу. Стартапи в нових умовах перетворилися на потужну економічну силу, є рушіями інноваційного розвитку національних економік, виконують низку важливих макроекономічних функцій [1, с. 59]. Але передумовою для цього є наявність у країні розвиненої стартап-екосистеми. Чому? Стартап - тимчасова організація, створена для пошуку відтворюваної, придатної для масштабування бізнес-моделі. Обов'язковими характеристиками стартапу є: високі темпи зростання; пошук і апробування бізнес-моделі, безупинні тестування /валідації гіпотез. Успішний розвиток передбачає 2 варіанти завершення проектного циклу: 1) масштабування з перетворенням на зрілу організацію, яка використовує знайдену інноваційну бізнес-модель для експансії; 2) екзит (exit) через продаж великій компанії. Це визначає особливі умови для успішної реалізації таких проєктів, тому функціонування стартапів розглядають у контексті певної *екосистеми*.

Під *стартап-екосистемою* розуміють сукупність суб'єктів, між якими складається система взаємозв'язків у процесі ідентифікації, підтримки, розвитку, комерціалізації стартапів. Це відкрита динамічна система, утворена інституціями, що мають спільне бачення стратегічного напрямку руху, об'єднані розгалуженою мережею взаємозв'язків, функціонують на принципах саморегуляції, емерджентності, коеволюції, адаптивності, саморозвитку. Концепція стартап-екосистеми ґрунтується на моделі життєвого циклу стартапу, що дозволяє визначити ключові напрями підтримки для розвитку проєкту: 1) стадії pre-seed, seed, запуск - формування (залучення талантів, доступ до знань/ експертизи); 2) раннього та пізнього зростання - перевірка (розроблення мінімально життєздатного продукту, забезпечення Product & Market Fit); 3) експансії – зростання/масштабування (Business Model & Market Fit).

Для класифікації суб'єктів екосистеми акцентують на ключових функціях: таланти, підприємництво, навчання, фінансування, сервіс. Startup Commons виокремлює творців бізнесу, постачальників підтримки (акселератори, інкубатори та ін.), розробників екосистем (забезпечують інтеграцію та взаємодію елементів екосистеми), великі корпорації, венчурних інвесторів. Ці суб'єкти можуть бути поліфункціональними та учасниками інших екосистем. В глобальному цифровому ландшафті конкурентоспроможна стартап-екосистема має бути цифровою. Український фонд стартапів (USF) визначає *стартап-екосистему* як платформу, мета якої полягає у створенні та просуванні українських стартап-команд, і яка складається з українських та глобальних стейкхолдерів, що здійснюють функції координації та підтримки [1, с. 63].

Продуктивність стартап-екосистем визначають: якість інститутів (базові умови для інновацій); якість учасників (компетенція та навички); якість зв'язків (створення мереж,

розвиток). Формування та розвиток таких екосистем відбуваються під впливом зовнішніх і внутрішніх чинників.

Цифрова глобалізація відкриває для стартапів будь-якої локації можливість брати участь у програмах провідних акселераторів світу, взаємодіяти з великими корпораціями, усуває бар'єри входження до галузей, дозволяє обходити ресурсні обмеження національних економік; гнучкість і адаптивність зумовлюють переваги стартапів перед великими корпораціями в динамічних сферах AI, IoT та ін. Масштабування потребує ємності ринку не менш як у 100 млн. споживачів, що зумовлює відпочатку *глобальне орієнтування* діяльності стартапів (звичайним є такий алгоритм дій: ранні стадії - локальний ринок, подальші комунікації - в країнах масштабування). Зміна стартапами юрисдикції та місцезнаходження спричинює проблему *ідентифікації національної належності* (так, Startup Blink встановлює її з огляду на те, яка екосистема підштовхнула стартап до успіху, тому у рейтингу GSEI-2023 до стартап-екосистеми України віднесено єдинорогів Grammarly та People.ai). Відбуваються зміни в *економіці стартапів*: відбуваються IPO або M&A стартапів без прибутку; короткі технологічні цикли зумовлюють необхідність безперервних інновацій (не одної); статус єдинорога (капіталізація від 1 млрд. дол.) стартап може отримати вже у перший рік існування; венчурні фонди відтермінують IPO портфельних стартапів, прагнучи збільшити вартість останніх. *Рецесія* та скорочення обсягів венчурного фінансування в світовій стартап-індустрії (Crunchbase у 2022-2023 рр. фіксує стиснення глобальних інвестицій у стартапи, відновили зростання лише напрями AI) ускладнюють залучення інвестицій. Специфіку ж національних стартап-екосистем визначають низка внутрішніх чинників, які накладають певні обмеження на дії учасників: державне регулювання, бізнес-середовище, розвиненість ІКТ, стан і кон'юнктура ринку, соціо-культурні норми та ін.

У 2022 р. Dealroom оцінила українську стартап-екосистему в 23,3 млрд. євро (1500 активних стартапів). В рейтингу Startup Blink (GSEI) 2023 Україна посіла 49 місце серед 100 країн з найбільшим стартап-потенціалом, додавши 1 позицію порівняно з 2022 р. На державному рівні задекларовано підтримку національної стартап-екосистеми. Утім, в умовах виключних ресурсних обмежень така підтримка має спиратися на стале методологічне підґрунтя. Для означених цілей доцільно застосувати елементи методології Startup Genome і Startup Commons [1, с. 66].

Стартап-екосистема має життєвий цикл, протягом якого проходить кілька стадій. Кожна стадія має певні особливості, характеристики ресурсів, завдання. Startup Genome вирізняє 4 стадії розвитку екосистем стартапів (активування, глобалізація, залучення, інтеграція), з якими корелюють принципово різні стратегії підтримки. Startup Commons класифікує стадії розвитку стартап-екосистем за рівнем зрілості (A – декларування, B – картографування та vision, C – вимірювання та оцінювання, D – оркестрування та інтеграція), підкреслюючи формування релевантних заходів підтримки відповідно до особливостей кожної. Перспективи розвитку стартап-екосистеми визначають: 1) збереження та зростання внутрішнього потенціалу (успішність стартапів, вартість їх ринкових оцінок і екзїтів), зміни стартапами екосистеми, частка реінвестованих доходів стартапів та суб'єктів екосистеми; 2) зовнішній потенціал: суб'єкти та ресурси, що можуть бути залучені.

Аналіз, виконаний нами в [1], дозволяє стверджувати наступне. Стартап-екосистема України, попри успіхи 2017-2021 рр., перебуває на ранній стадії розвитку: рівень «B» за Startup Commons, перехідний до етапу «глобалізації» – за Startup Genome. Головним чинником успіху, за оцінками Startup Blink, є людський ресурс («таланти»). Утім, для екосистем ранніх стадій його питома вага становить лише 10 %, оскільки за відсутності інших чинників таланти змінюють екосистему. Startup Blink другий рік поспіль зазначає (GSEI-2023), що серед найбільших викликів для української стартап-екосистеми – безпрецедентна підтримка від інших держав, що формує ризики зміни фахівцями екосистем. Екосистема, яка втрачає ресурси, повертається на попередні стадії розвитку.

Функціонування стартап-екосистеми України наразі має адаптивний характер, відбувається досить успішно (з огляду на умови), але потребує підтримки з боку держави та

операторів екосистеми, оскільки одні й ті самі чинники формують як можливості збереження, так і ризики втрати інноваційного потенціалу країни унаслідок зміни стартапами екосистеми.

Ідентифікація рівня зрілості дозволяє розробити систему релевантних заходів підтримки. Рівень «В» передбачає створення спільного бачення та стратегії розвитку стартап-екосистеми, актуальним завданням етапу є картографування. Етап «глобалізації» потребує підтримки стартапів для збільшення раннього глобального охоплення ринку. В 2023 р. USF спільно з венчурним фондом TA Ventures та Міністерством цифрової трансформації представили карту стартапів з 9 пріоритетними вертикалями секторів для інвестування (техніка, будівництво, ЖКГ; логістичні технології, експорт/імпорт, AgTech/FoodTech, EdTech, кібербезпека, цифрове здоров'я, military tech та ін.), що є важливим кроком у розвитку національної стартап-екосистеми. Утім, мету розвитку української стартап-екосистеми все ще не сформульовано. USF бачить її у тому, щоб стартапи створювалися, розвивалися, залишалися в країні, формуванні репутації стартап-нації для подальшого глобального успіху [1, с. 75]. Тривають дискусії щодо ефективності державної підтримки стартапів ранніх стадій з огляду на глобальний характер їх діяльності. Аргументи «за»: ІТ-сектор забезпечує приплив валюти в країну від стартап-аутсорсингу; нетворкінг (розробники поширюють інформацію про компанії за своїми ком'юніті, сприяючи розвитку ділових зв'язків). Так, Genesis активно будує власну екосистему TRMNL4 - платформу, що об'єднуватиме стартапи Центрально-Східної Європи. Місія: поєднати фаундерів з досвідом Genesis, провідних світових компаній (Meta, AWS, Notion, ін.), та інвесторів. Платформа співпрацює зі стартап-екосистемами різних країн [2].

Перспективи розвитку українських стартапів під час війни пов'язані з активним інтегруванням національної стартап-екосистеми до світової через акселераторські програми (Y-Combinator, Startup Wise Guys, ін.). Роль держави полягатиме у пошуку/підтримці оптимальних форматів такої інтеграції. Наразі підтримка спрямована переважно на захист і відновлення роботи стартап-команд, здійснюється у формі освітніх та PR-проектів, допомоги щодо доступу до міжнародного фінансування (Google for Startups та ін.), участі у програмах провідних акселераторів. USF запустив ініціативу розміщення та пошуку стартапами підтримки на платформі SaveUASstartups – інтерактивній карті, яка постійно оновлюється. Проект дозволяє стартаперам отримати безкоштовне менторство за актуальними напрямками (AI, фінанси, бізнес-моделі, PR та комунікації, ін.). Пряма ж державна підтримка передбачена лише для проектів критично важливих для країни технологій (military tech, dual-tech).

Збереження стартап-індустрії – це шанс на відновлення науково-технічного потенціалу країни в умовах катастрофічних масштабів утрат. Передумова успіху: системний підхід до розроблення та реалізації заходів державної підтримки національної стартап-екосистеми відповідно до цілей, завдань, ризиків поточної стадії її розвитку.

Перелік використаних джерел:

1. Левковець О. М. Стартап-екосистема України в контексті завдань збереження та розвитку інноваційного потенціалу. *Економічна теорія та право*. 2022, № 3 (50). С. 59-85 URL: http://econlaw.nlu.edu.ua/wp-content/uploads/2022/12/Economic-Theory-and-Law-2022-3_59-85.pdf
2. Пилипів І. Нова Кремнієва долина: як Genesis будує найбільшу стартап-спільноту в Центрально-Східній Європі. URL: <https://www.epravda.com.ua/publications/2023/10/13/705434/>